

การจัดการความรู้งานสืบสวนที่เป็น Best Practice

ของสวดยอดนักสืบยุค 4.0

Knowledge Management About Investigative Work That is The Best Practice of The Detective 4.0 Era

ดิฐภัทร บวรชัย

Dithapart Borwornchai

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Royal Police Cadet Academy, Thailand

Email: peace2557@outlook.co.th

Received April 20, 2020; Revised April 27, 2020; Accepted May 30, 2020

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขงานสืบสวนในประเทศไทย 2) เพื่อจัดการความรู้การสืบสวนในประเทศไทย ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ข้าราชการตำรวจระดับปฏิบัติการงานสืบสวนในสถานีตำรวจในสังกัดกองบัญชาการตำรวจ นครบาล ตำรวจภูธรภาค 1 ถึง 9 สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองกองบัญชาการตำรวจสอบสวนกลาง และกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด อดีตนักสืบที่มีชื่อเสียง และเจ้าหน้าที่หรือตำรวจไทยที่เคยผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร FBI ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน คือ เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาเกี่ยวกับงานสืบสวนในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหามากที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง คือ สภาพปัญหาการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า ข้อที่เป็นปัญหามากที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) การศึกษาพฤติกรรมคนร้ายระหว่างซักถามปากคำ การฝึกฝน ออกกำลังกายเตรียมพร้อมเรื่องพลังกำลังเพื่อทำงานได้ทุกสภาพการณ์ 3) การสืบสวนหาข้อมูลท้องถิ่น แหล่งที่อาจเกิดอาชญากรรมตามลำดับ

2. การจัดการความรู้งานสืบสวน แบ่งเป็น 1) การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ เจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีอุดมการณ์ ความเพียรพยายาม รักงานสืบสวนและยึดหลักการในการทำงาน มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ 2) การสืบสวนหลังเกิดเหตุ ให้ความสำคัญกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การพิสูจน์

หลักฐาน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการซักถามอย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางจิตวิทยา เทคนิคการสืบสวน และระบบกฎหมาย 3) การสืบสวนในยุค 4.0 ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ พยานหลักฐานชัดเจนถูกต้องตามกฎหมาย นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยงานสืบสวน

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; สืบสวน; นักสืบ

Abstract

The purposes of this research were to 1) study the state, problems and solutions for investigation in Thailand 2) manage knowledge of investigation in Thailand. Population used in the research were police officers at operational level, investigative work in police stations under the Metropolitan Police Bureau, Provincial Police Region 1 to 9, Immigration Office, Central Police Headquarters and the Narcotics Suppression Bureau. Former experienced detectives and 1,511 FBI officers and Thai police officers who have completed the FBI training program, using mixed methods, quantitative and qualitative methods.

1. The research found that the problem of investigation work in Thailand is at the average level of average ($\bar{X} = 2.80$). When considering each aspect, it is found that the aspect that had the most problems at a medium level was the problems of pre-incident investigation. When considering each item found that the problems that are most ranked in 3 levels are at the moderate level, namely 1) studying behavior of criminals during interrogation 2) training exercise, preparation for strength to work in all situations 3) Investigate local information. Sources of potential crime respectively.

2. Knowledge management, investigation are divided into 1) investigation before the accident that investigators must have an ideology, perseverance and adhere to the work principles. They also have to both be physically and mentally stable. 2) Investigation after the incident that give priority to the treatment of crime scenes, proof of work collection of forensic evidence and question systematically according to psychological processes, investigative techniques and the legal system that facilitate police operations. 3) Investigations in the 4.0 era must be also both physically and mentally ready. The evidence is clear, legally that technology could help with the investigation and investigators have to learn and continuously develop all

personnel in the department. There is a central agency to support the validation of personal information legally which should integrate collaboration into a network.

Keywords: Knowledge Management; Investigation; Detective

บทนำ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจสำคัญด้านการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (ปราโมทย์ จันทร, 2558) ปัญหาอาชญากรรมในปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดหรือองค์กรอาชญากรรมต่างปรับเปลี่ยนวิธีการกระทำความผิด มีการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด การสืบสวนเป็นหน้าที่ของงานตำรวจซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม พบว่าองค์ความรู้งานสืบสวนยังไม่มีมีการจัดรวบรวมเป็นระบบเพียงพอ ความรู้ในตัวคนที่เป็นตำนานนักสืบเลื่อนหายไปกับกาลเวลา การจัดการเรียนการสอนด้านการสืบสวนมีในโรงเรียนนายร้อยตำรวจเป็นการเรียนการสอนสำหรับนักเรียนนายร้อยตำรวจ ขณะที่กองบัญชาการศึกษามีหลักสูตรที่จัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตรสืบสวนคดีอาญาและสืบสวนคดีอาญาก้าวหน้าให้แก่ข้าราชการตำรวจ จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ที่เป็นของปัจเจกบุคคลและสถาบัน หากมีการจัดการความรู้ที่ดี ย่อมทำให้บุคคล สถาบัน และสังคมได้รับประโยชน์จากความรู้อย่างเต็มที่ ส่วนใหญ่ความรู้มาจากความรู้ที่อยู่ในตัวคน ซึ่งเป็นไปได้ยากที่จะถ่ายทอดเป็นความรู้เปิดเผยหรือความรู้โดยทั่วไป การเรียนรู้ที่แลกเปลี่ยนกันง่ายสามารถหาได้จากตำรา หนังสือ คู่มือ (สุภัทท์ บุญญานนท์, 2546) ปัจจุบันต้องมีความสามารถเรียนรู้ได้ทันสถานการณ์โดยอาศัยการปรับเปลี่ยนที่คล่องตัวต่อวิถีชีวิต และต่อกระบวนการทำงาน ซึ่งบุคคลในองค์กรต้องเรียนรู้ร่วมกัน (พรธิดา วิเชียรปัญญา, 2547) ต้องให้ความสำคัญต่อศาสตร์ของการจัดการความรู้นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร (วิจารณ์ พานิช, 2547) ส่วนวิชาสืบสวนให้ความสนใจในกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (KM) น้อย ขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บุคลากรในหน่วยงานมีงานประจำมาก ขณะที่อาชญากรรมเกิดขึ้นมีการนำเทคโนโลยีในยุค 4.0 มาใช้หรือมีการวางแผนที่สลับซับซ้อนกว่าเดิม (พิพัฒน์ จันทรธรรม, 2561)

การดำเนินการเพื่อให้เกิดการปฏิบัติที่ดีและเป็นที่ยอมรับทำให้เกิดความน่าเชื่อถือศรัทธาเลื่อมใส เชื่อมั่น คือ กระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นเลิศ แต่การพัฒนาองค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศต้องมีการเทียบเคียง (Bench Marking) สำนักงานตำรวจแห่งชาติมีเพียงโรงเรียนนายร้อยตำรวจเพียงสถาบันการศึกษาเดียวที่สอนในระดับอุดมศึกษาแก่นักเรียนนายร้อยตำรวจ จึงจำเป็นต้องเทียบเคียงกับต่างประเทศได้แก่เจ้าหน้าที่ FBI (Federal Bureau of Investigation) หน่วยสืบสวนคดีอาญาของ

กระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกาหรือจากข้าราชการตำรวจไทยที่เคยผ่านหลักสูตรจากสถาบันแห่งนี้ เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสืบสวนที่มีความรู้และประสบการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งผู้วิจัยเคยปฏิบัติหน้าที่ด้านการสืบสวนและได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนาผู้ปฏิบัติงานด้านการสืบสวนให้มีประสิทธิภาพในระดับสากล (Advanced Law Enforcement Training Seminar : ALETS) มีเนื้อหาสาระความรู้เกี่ยวกับการสืบสวนต่างๆ รวมถึงการสืบสวนคดีฆาตกรรมซึ่งมีวิทยากรจากสำนักงานสอบสวนกลาง FBI กระทรวงความมั่นคงแห่งมาตุภูมิ สหรัฐอเมริกา สำนักงานที่ปรึกษาพิเศษ สหรัฐอเมริกา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสืบสวนจากภายในประเทศจึงมีส่วนทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการจัดการความรู้งานสืบสวนที่เป็น Best Practice ของสุดยอดนักสืบยุค 4.0 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) เริ่มจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) สภาพปัญหาเกี่ยวกับงานสืบสวนและจัดการความรู้การสืบสวนก่อนเกิดเหตุและหลังเกิดเหตุ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขงานสืบสวนในประเทศไทย
2. จัดการความรู้งานสืบสวนในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การจัดการความรู้งานสืบสวนที่เป็น Best Practice ของสุดยอดนักสืบยุค 4.0 ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสาร ตำรา งานวิจัยเพื่อสร้างกรอบแนวคิด โดยนำเสนอเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. หลักการ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความหมายของการจัดการความรู้ เรียกว่า KM คือเครื่องมือเพื่อใช้ในการบรรลุเป้าหมาย อย่างน้อย 3 ประการไป ได้แก่ บรรลุเป้าหมายของงาน บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน และการพัฒนาองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ บุรชัย ศิริมหาสาคร (2550 อ้างจาก Yamaziki, n.d.) นอกจากนี้ Dave Snowden (2003) มีมุมมองที่ต่างออกไปว่า ความรู้ เป็นสิ่งที่ซับซ้อนไม่สามารถจัดเป็นระบบที่แน่นอนได้ หรือไม่สามารถกล่าวได้ว่าพัฒนาการของข้อมูลจะนำไปสู่การเป็นสารสนเทศ ความรู้ และปัญญาตามลำดับเสมอไป โดยให้เหตุผลว่าสารสนเทศที่แม้จะผ่านกระบวนการวิเคราะห์ มีบริบท รายละเอียดที่ครบถ้วน แต่หากไม่ใช่สารสนเทศในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง หรือไม่สามารถนำไปใช้ได้ก็เรียกว่า เป็นเพียงความรู้สำหรับตนเอง

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำวิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice)

วิธีการจัดการความรู้อย่างง่าย คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practice องค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของการจัดการความรู้ คือ การมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศของหน่วยงานต่างๆ ที่มีผลงานดีเด่นเป็นที่ยอมรับในด้านต่างๆ เช่น ด้านแนวคิด กระบวนการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การประเมินผล และการมีส่วนร่วมของชุมชน (วิจารณ์ พาณิชย์, 2547) Best Practice คือ วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ซึ่งเป็นผลมาจาก การนำความรู้ไปปฏิบัติจริง แล้วสรุปความรู้และประสบการณ์นั้น เป็นแนวปฏิบัติที่ดีที่สุดของตนเอง (บุรชัย ศิริมหาสาคร, 2548) Best Practice จึงเป็นบทสรุปของวิธีการปฏิบัติที่เป็น Tacit Knowledge (ความรู้ในตัวตน) ซึ่งเผยแพร่เป็น Explicit Knowledge (ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นชัดแจ้งในรูปแบบต่าง ๆ) เพื่อให้ผู้อื่นได้นำไปทดลองปฏิบัติ

3. บริบทของการสืบสวน (Investigation)

งานด้านการสืบสวน นับเป็นงานสำคัญของตำรวจ ที่ต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ จะต้องพัฒนาเทคนิควิธีการอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สามารถทำงานสืบสวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสืบสวนอาชญากรรม หมายถึง การที่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้แสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิด เพื่อนำตัวมาดำเนินคดีตามกฎหมาย นับเป็นการดำเนินการตามขั้นตอนของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานในการกระทำผิด อีกทั้งเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน วิทยา ราชแก้ว (2558) กล่าวถึง การสืบสวน หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้ปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

การสืบสวนสอบสวนตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 2 การสืบสวนภาค 3 ได้แบ่งการสืบสวนแบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 การสืบสวนทั่วไปหรือการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ หมายถึง การสืบสวนรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในทางที่จะนำมาใช้เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน หลักดำเนินการสืบสวน ดังนี้ 1) ภูมิประเทศ 2) สถานที่ 3) ประเภทและความประพฤติของบุคคล 4) บุคคลหรือสิ่งของที่ควรสงสัย กรณีที่ 2 การสืบสวนตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือการสืบสวนหลังเกิดเหตุ หมายถึง การสืบสวนในเมื่อมีเหตุเกิดขึ้นแล้ว เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐานประกอบคดี เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อความผิดเกิดขึ้นที่ใด เมื่อใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด วิธีการกระทำความผิดเป็นเช่นใด ตลอดจนสืบสวนถึงมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิดและให้ได้ตัวผู้กระทำ โดยมิวัตถุประสงค์ในการสืบสวน 3 ประการ คือ 1) ในกรณีที่จับตัวผู้กระทำความผิดได้ 2) ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิด แต่ยังไม่จับตัวได้ และ 3) ในกรณีไม่รู้ตัวผู้กระทำความผิด และยังไม่ทราบรายละเอียดแห่งความผิด

การสืบสวนในยุค 4.0 หรือ Thailand 4.0 นำเอาความคิดสร้างสรรค์เป็นแรงผลักดัน และนำนวัตกรรมเข้ามาช่วย ซึ่งต้องระมัดระวังภัยคุกคามด้านอาชญากรรมไซเบอร์ การเติบโตและความสามารถในการเข้าถึงโครงข่ายไซเบอร์ของประชากร เกิดภัยคุกคามที่มีรูปแบบผสมที่ซับซ้อน ทั้งในมิติของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร จึงต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลาย ซึ่งไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีเท่านั้น (เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ, 2561: ออนไลน์) งานสืบสวนมีความซับซ้อนมากอาศัยเพียงประสบการณ์ไม่เพียงพอ การสืบสวนสมัยใหม่ต้องใช้ความรู้เป็นหลัก ใช้ประสบการณ์เสริม ต้องเข้าใจประเภทคนร้าย การสืบสวนเชิงลึก การบูรณาการที่เกิดเหตุการณ์รอบความคิดของอาชญากร ภูมิศาสตร์อาชญากรรม วิทยาศาสตร์ประยุกต์ ความรู้ด้านเหยื่อวิทยา (สหบาท, 2561: ออนไลน์)

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปริญญา รัชินทร์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองบังคับการตำรวจนครบาล 7 พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ พบว่าด้านกฎหมาย และกฎระเบียบ เจ้าหน้าที่ตำรวจ มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมาก ขณะที่วิทยา ราชแก้ว (2558) กล่าวว่าปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสืบสวนตำรวจภูธรจังหวัดร้อยเอ็ดเกิดจากการขาดแคลน เครื่องมือและอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานขาดความทันสมัยด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการปฏิบัติงานไม่มีความพร้อมในการใช้งาน มีความเครียดด้านค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายเอง อาวุธปืน วิทยุสื่อสาร นอกจากนั้น Chen and Burstein (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ พบว่า องค์ประกอบที่ประสบผลสำเร็จจะต้องมีการนำเอาการจัดการความรู้มาใช้ในองค์กร ปัจจัยสามประการของการใช้กลยุทธ์การจัดการความรู้ได้แก่ บุคคล นโยบายและเทคโนโลยี แต่ละปัจจัยมีผลกระทบที่แตกต่างกันต่อความสำเร็จของกลยุทธ์การจัดการความรู้

สรุปได้ว่า การจัดการความรู้ หมายถึง การรวบรวม การจัดระบบ การจัดเก็บ และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) พฤติกรรมภายในองค์กรเกี่ยวกับวัฒนธรรม กระบวนการจัดการความรู้ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ การสร้างความรู้ การประมวลความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการใช้ความรู้ ที่ผู้วิจัยนำมาใช้กับการสืบสวน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ และการสืบสวนหลังเกิดเหตุ โดยมีการศึกษาสภาพปัญหาของการสืบสวนเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างความรู้

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ แนวคิดของ ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549) การจัดการความรู้ต้องเริ่มที่บุคลากร ประกอบด้วยกระบวนการต่าง ๆ (Lee and Kim, 2001) ได้แก่ การได้มาซึ่งความรู้การนำ

ความรู้มาแบ่งปันเผยแพร่รวมถึงการใช้ความรู้ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล และการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2546:32-34) มีขั้นตอนของกระบวนการจัดการความรู้เพื่อใช้ในหน่วยงานราชการไว้ 7 ขั้นตอน 1) การค้นหาความรู้ (Knowledge Identification) 2) การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) 3) การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) 4) การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) 5) การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) 6) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) และ 7) การเรียนรู้ (Learning) แนวคิดของโนนากะ อิคุจิโร โนนากะ (Nonaka. Ikujiro, 1994) การสร้างความรู้ขององค์กรที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการเรียนรู้ระดับบุคคลและแพร่ขยายไปทั่วองค์กรโดยการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ และให้ความสำคัญของการแยกประเภทความรู้เป็นความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทั้งสองประเภท โนนากะมีแนวคิดวาระบวนการจัดการความรู้มี 3 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1. การสร้างความรู้ (Knowledge Generation) 2. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Codification) และ 3. การถ่ายโอนความรู้ (Knowledge Transfer) และแนวคิดการสืบสวนสอบสวนตามประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 2 ที่แบ่งประเภทการสืบสวนออกเป็น การสืบสวนก่อนเหตุและการสืบสวนหลังเกิดเหตุ มาประยุกต์ใช้เป็นกระบวนการจัดการความรู้ในงานวิจัยนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสาน (Mix Method) โดยจะใช้ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

1) การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานจากตำรา งานวิจัย เกี่ยวข้องกับหลักการ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้ การจัดทำวิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice) บริบทของการสืบสวน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามสภาพปัญหา เกี่ยวกับการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ และการสืบสวนหลังเกิดเหตุ

3) การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนามโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับ 1) การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ 2) การสืบสวนหลังเกิดเหตุ และร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการตอบแบบสอบถาม สัมภาษณ์เชิงลึก สันทนา
กลุ่ม

สถานภาพของผู้ให้ข้อมูล	ประชากร กร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง		
		แบบสอบถาม	สัมภาษณ์ เชิงลึก	ถอด บทเรียน
1) ข้าราชการตำรวจระดับปฏิบัติการ ที่มี ความรู้ประสบการณ์ด้านการสืบสวน	1,511	306	14	14
2) อดีตนักสืบที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ	–	–	2	2
3) เจ้าหน้าที่ FBI	–	–	2	2
รวม	1,511	306	18	18

5) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

ส่วนที่ 1 การรวบรวมข้อมูลก่อนดำเนินการถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 สรุปผลการวิจัยเอกสาร คือ นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากขั้นตอนที่ 1
มาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างและพัฒนาทดลองปรับปรุง
แก้ไขเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 นำเครื่องมือที่สร้างไปเก็บข้อมูล ดังนี้ 1) การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ
ด้วยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และสอบถามความคิดเห็นไปยังกลุ่มตัวอย่างและ
สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักภาคสนาม

ส่วนที่ 2 การถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 5 ประชุมดำเนินการถอดบทเรียน มีขั้นตอนหลัก ดังนี้ 1) เตรียมการ
ถอดบทเรียน 2) ดำเนินการถอดบทเรียน 3) เขียนรายงานการถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 6 สรุปผลการถอดบทเรียน โดยเขียนรายงานผลการถอดบทเรียน
ประกอบในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยดำเนินการจัดกระทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

(1) แบบสอบถามใช้สอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ(Rating Scale)

โดยพิจารณาจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน ได้แก่ แบบสอบถามที่ตอบครบทุกข้อและแต่ละข้อมีเพียงคำตอบเดียว

(2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับงานสืบสวน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดกลุ่มคำตอบในแต่ละประเด็นแล้วสรุปเป็นภาพรวมโดยการพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่าสภาพปัญหาเกี่ยวกับงานสืบสวนในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหามากที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.89$) คือ สภาพปัญหาการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ เมื่อพิจารณารายชื่อพบว่า ข้อที่เป็นปัญหามากที่สุดเรียง 3 ลำดับอยู่ในระดับปานกลาง คือ 1) การศึกษาพฤติกรรมคนร้ายระหว่างซักถามปากคำ ($\bar{X} = 3.64$) 2) การฝึกฝน ออกกำลังกาย เตรียมพร้อมเรื่องพลกำลังเพื่อทำงานได้ทุกสภาพการณ์ ($\bar{X} = 3.60$) และ 3) การสืบสวนหาข้อมูลท้องถิ่น แหล่งที่อาจเกิดอาชญากรรม($\bar{X} = 3.48$) ตามลำดับ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มและถอดบทเรียนจากผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อจัดการความรู้การสืบสวนในประเทศไทย

(1) การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ เจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีอุดมการณ์ ความเพียร พยายาม รักในงานสืบสวนเป็นพื้นฐานของการเป็นตำรวจ และยึดหลักการในการทำงาน มีความพร้อมทั้งทางร่างกายจิตใจ

(2) การสืบสวนหลังเกิดเหตุ ให้ความสำคัญกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การพิสูจน์หลักฐาน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการซักถามอย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางจิตวิทยา เทคนิคการสืบสวน และระบบกฎหมายที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

(3) การสืบสวนในยุค 4.0 ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ พยาน หลักฐานชัดเจนถูกต้องตามกฎหมาย นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยงานสืบสวน ต้องเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรทุกคนในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง มีหน่วยงานกลางให้การสนับสนุนตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคลอย่างถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย บูรณาการการทำงานสืบสวนร่วมกันเป็นเครือข่าย

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับงานสืบสวนในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.80$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีปัญหามากที่สุดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.89$) คือ สภาพปัญหาการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ การศึกษาพฤติกรรมของคนร้ายระหว่างซักถามหรือสอบปากคำ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับข้อกฎหมายต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ 3 จังหวัดภาคใต้ กฎหมายที่ใช้ในการดำเนินคดีต้องใช้กฎหมายพิเศษ เช่น การควบคุมตัวเพื่อซักถามในชั้นพิจารณาดำรวจไม่มีกฎอัยการศึกกับพระราชกำหนดบัญญัติไว้ มีเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาควรมีกฎหมายเฉพาะหรือกฎหมายพิเศษ ในประเทศอินโดนีเซียมีกฎหมายก่อนการร้ายเฉพาะการแก้ปัญหาก็ได้ผล การข่าวต้องมีกฎหมายรองรับไม่ว่าจะเป็นภารกิจลับหรือความผิดที่เกิดขึ้นเป็นการก่อการร้าย แต่กฎหมายไม่สนับสนุนการทำงาน เช่น การเก็บดีเอ็นเอ เป็นต้น สอดคล้องกับ ปริญญา รัชอินทร์ (2552) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ กองบังคับการตำรวจนครบาล 7 พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ด้านกฎหมาย และกฎระเบียบ เกี่ยวข้องกับการสืบสวนก่อนเกิดเหตุเจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีความรอบรู้ทั้งด้านกฎหมาย นิติวิทยาศาสตร์ การใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ นอกจากนั้นหน่วยงานสืบสวนมีภาระงานมากขึ้น เช่น ด้านความมั่นคง งานการเมืองซึ่งเป็นงานนอกเหนือจากงานตามตัวชี้วัดที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติมอบหมาย อุปกรณ์เครื่องมือไม่มีประสิทธิภาพ การข่าวก่อนเกิดเหตุจะได้น้อย ส่วนใหญ่จะได้ข่าวหลังเกิดเหตุ ปัญหาต่อมาคือ ข้อมูลท้องถิ่นควรทันสมัย สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ การจัดเก็บข้อมูลไม่เป็นระบบ ไม่มีการต่อยอดส่งต่อหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Makasiranon (2003) ควรมีการกำหนดนโยบายในการจัดเก็บและสืบค้นความรู้ในองค์กร ประกาศนโยบายและประชาสัมพันธ์กำหนดองค์ความรู้ที่จะนำมาจัดเก็บ โดยทีมผู้ชำนาญการและนักวิเคราะห์ความรู้ประเมินความรู้เดิมที่องค์กรมีอยู่บูรณาการความรู้เดิมเข้ากับความรู้ใหม่

ปัญหาการสืบสวนหลังเกิดเหตุเกี่ยวข้องกับการตรวจพยานหลักฐานด้านนิติวิทยาศาสตร์ในที่เกิดเหตุจะมีทีมพิสูจน์หลักฐานร่วมกับทีมสืบสวนไปด้วยกัน หากไม่มีเจ้าหน้าที่จากกองพิสูจน์หลักฐานในบางกรณีนักสืบต้องทำเอง การวางรูปคดีควรเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ปัญหาเรื่องการขยายผลที่พบ เช่น การจับผู้ต้องหาที่เป็นเด็ก ต้องมีข้อกฎหมายเข้ามาสนับสนุนการทำงานให้เจ้าหน้าที่ทั้งขอบเขตอำนาจ และระยะเวลาดำเนินการ ปัญหาเกี่ยวกับหมายจับให้ศาลเป็นผู้ออกหมายจับเหมาะสมแล้ว แต่หมายค้นควรจะมีการแก้ไขให้มีช้อยกเว้น เช่น ในกรณีฉุกเฉินเร่งด่วน ให้ระดับผู้บังคับการขึ้นไปดำเนินการก่อนได้

การจัดการความรู้

- 1) การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ เจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีอุดมการณ์ ความเพียร

พยายาม รักในงานสืบสวนเป็นพื้นฐานของการเป็นตำรวจ จะสร้างได้ด้วยการฝึก การอบรมและยึดหลักการในการทำงาน มีความพร้อมทั้งทางร่างกายจิตใจ

2) การสืบสวนหลังเกิดเหตุ ให้ความสำคัญกับการรักษาสถานที่เกิด

เหตุ การพิสูจน์หลักฐาน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการซักถามอย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางจิตวิทยา เทคนิคการสืบสวน และระบบกฎหมายที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

3) การสืบสวนในยุค 4.0 ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

พยาน หลักฐานชัดเจนถูกต้องตามกฎหมาย นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยงานสืบสวน ต้องเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรทุกคนในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง มีหน่วยงานกลางให้การสนับสนุนตรวจสอบข้อมูลส่วนบุคคลอย่างถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย บูรณาการการทำงานสืบสวนร่วมกันเป็นเครือข่าย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) จากปัญหาอุปสรรคที่พบในการทำงานด้านสืบสวนมีทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ปัจจัยภายในคือ เจ้าหน้าที่สืบสวน ได้แก่ ควรพัฒนาความรู้ ทักษะเทคนิคความสามารถด้านการสืบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีความรู้ประสบการณ์งานสืบสวน เคยผ่านงานสอบสวน มีความรู้ความเข้าใจกฎหมาย งานนิติวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ ภาษาไทยและความรู้ที่ต้องใช้สำหรับปฏิบัติงานอย่างแท้จริงมีแนวคิดอุดมการณ์ตำรวจมืออาชีพ คิดว่าทำงานแล้วมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อตนเองบริหารจัดการตนเองได้มีประสิทธิภาพทั้งในหน้าที่และนอกหน้าที่ มีการฝึกอบรมทักษะงานสืบสวนอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ออกกฎหมาย มินโยบาย ระเบียบข้อบังคับที่ต้องใช้ในการปฏิบัติหน้าที่สืบสวนให้เอื้อต่อการทำงาน โดยเฉพาะคดีความมั่นคงที่ต้องใช้เวลาการสืบสวน ซักถามผู้ต้องหา รวบรวมพยานหลักฐาน การตรวจพิสูจน์ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคล การสร้างความร่วมมือในการแสวงหาข้อเท็จจริงทางคดีต้องมีกฎหมายพิเศษให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจ ในบางกรณีที่ต้องป้องกันตนจากอันตรายที่เกิดจากการจับกุมคนร้ายสำคัญที่เสี่ยงต่อชีวิตจะใช้กฎหมายอาญาปกติ เรื่องการป้องกันหรือจำเป็นกับเจ้าหน้าที่ตำรวจน่าจะเหมาะสม ควรมีการแก้ไขกฎหมายให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นพิเศษในการปฏิบัติงานตามลำดับความเสี่ยงของภัยคุกคาม สร้างเครือข่ายการสืบสวนและความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ๆ เช่น

อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ซึ่งซับซ้อนยากต่อการจับกุมผู้กระทำผิด การแต่งตั้งโยกย้ายบุคคลมาดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่สืบสวนให้ตรงกับงานความรู้ความสามารถ

นักสืบยุค 4.0 เจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจหมั่นฝึกฝนตนเอง เช่น ใ้รางวัลแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีพัฒนาการความแข็งแรงของร่างกายผ่านระบบการทดสอบสมรรถภาพของร่างกายประจำปี การพัฒนาทางจิตใจมีระบบการฝึกหัดหรือมีหลักสูตรที่เหมาะสมเพื่อสร้างเจ้าหน้าที่สืบสวนมืออาชีพ เช่น ยุทธวิธีตำรวจ การทำงานเป็นทีม มีระบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับสถานีตำรวจ ระดับกลุ่มจังหวัดและหน่วยงาน

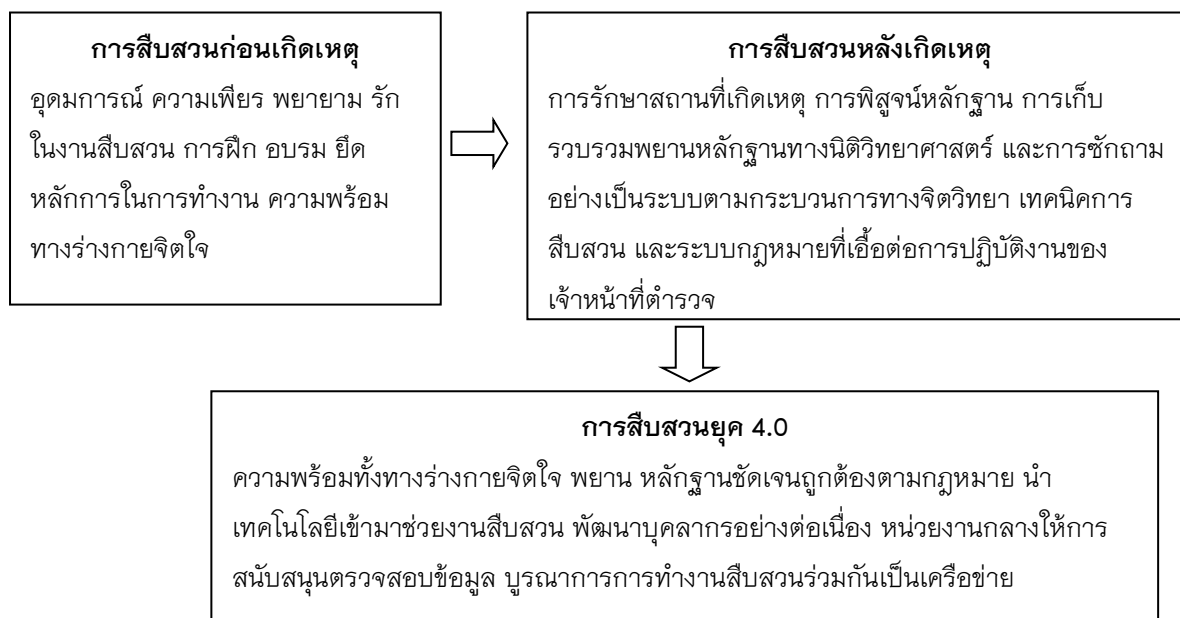
2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

- 1) ศึกษาวิจัยระบบการสร้างเครือข่ายงานสืบสวนระดับกลุ่มจังหวัด
- 2) ศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ในการใช้กฎหมายพิเศษที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจและเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายสืบสวนในการควบคุมตัวผู้ต้องหาและกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันตนเองและจำเป็นต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเอกสาร เก็บข้อมูลจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง การจัดการความรู้งานสืบสวนที่เป็น Best Practice ของสุดยอดนักสืบยุค 4.0 ดังภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุป

งานวิจัยนี้พบว่า 1) สภาพปัญหาเกี่ยวกับงานสืบสวนในประเทศไทยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีปัญหา คือ สภาพปัญหาการสืบสวนก่อนเกิดเหตุ ได้แก่ การศึกษาพฤติกรรมคนร้ายระหว่างซักถามปากคำ การฝึกฝน ออกกำลังกายเตรียมพร้อมเรื่องพลังกำลังเพื่อทำงานได้ทุกสภาพการณ์การสืบสวนหาข้อมูลท้องถิ่น แหล่งที่อาจเกิดอาชญากรรม 2) การจัดการความรู้งานสืบสวน แบ่งเป็น การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ ได้แก่ เจ้าหน้าที่สืบสวนต้องมีอุดมการณ์ ความเพียรพยายาม รั้งงานสืบสวนและยึดหลักการในการทำงาน มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ และการสืบสวนหลังเกิดเหตุ ให้ความสำคัญกับการรักษาสถานที่เกิดเหตุ การพิสูจน์หลักฐาน การเก็บรวบรวมพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ และการซักถามอย่างเป็นระบบตามกระบวนการทางจิตวิทยา เทคนิคการสืบสวน และระบบกฎหมาย ในส่วนของการสืบสวนในยุค 4.0 ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ พยานหลักฐานชัดเจนถูกต้องตามกฎหมาย นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยงานสืบสวน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2546). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546 – พ.ศ. 2550)*. กรุงเทพฯ: ภารกิจการเผยแพร่และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบราชการ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2548). *ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: รัตนไตร.
- บุรชัย ศิริมหาสาคร. (2550). *จัดการความรู้ สูความเปนเลิศ*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- พรธิดา วิเชียรปัญญา. (2547). *การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้* (Knowledge Management). กรุงเทพฯ: ธรรมมลการพิมพ์.
- ปริญญา รัชอินทร์. (2552). ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานสืบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจกองบังคับการตำรวจนครบาล 7. *การค้นคว้าอิสระ. รปม. (อาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม)*. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ปราโมทย์ จันท. (2558). แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในเขตพื้นที่สถานีตำรวจนครบาลบางโพธิ์. *การค้นคว้าอิสระ. รปม. (อาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม)*. มหาวิทยาลัยรังสิต.
- วิจารณ์ พานิช. (2547). ความรู้ยุคใหม่อยู่ใน “คน” มากกว่า “ตำรา”. *วารสารปฏิรูป*, 7(80) : 62 – 68.

- วิทยา ราชแก้ว. (2558). *แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของตำรวจฝ่ายสืบสวน กองกำกับการสืบสวนตำรวจภูธรจังหวัดร้อยเอ็ด*(วิทยานิพนธ์. รป.ม. สาขาวิชาอาชญวิทยา และการบริหารงานยุติธรรม). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยรังสิต.
- เศรษฐพงศ์ มะลิสุวรรณ. (2561). *Thailand 4.0 กับภัยคุกคามด้านอาชญากรรมไซเบอร์*. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2562. จาก <https://www.it24hrs.com/2016/thailand-4-0-cybersecurity/>
- สหบาท. (2561). *สืบสวนสมัยใหม่*. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2562. จาก <https://www.thairath.co.th/content/391179>
- สุภัทท์ บุญญานนท์. (2546). *รู้ไหมเสียที: การบริหารความรู้ (Knowledge Management) ตอนที่ 1. วารสารสรรพากรสากล, 50(9), 79-93.*
- Chen and Burstein. (2006). *A dynamic model of knowledge management for higher education development*. May 20, 2013, Retrieved From <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/4141625>.
- Makasiranon, k. (2003). *Bringing knowledge management for private sector organizations*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Nanaka. I. (1994). *A Dynamic Theory of Organization Knowledge Creation. Organization Science, 5(1), 14-15.*
- Snowden. D. (2003). *การจัดการความรู้: วงจรคุณภาพที่เพิ่มพูน*. เอกสารประกอบการสัมมนา. กรุงเทพฯ: เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.